

גבולות היחידה: דברים פרק כ"ה פסוקים י"ז-י"ט

נושא היחידה: זכירת מעשה עמלק

מספר שיעורים: 1

כתבה: נעמה טורם

כללי:

היחידה שלפנינו עוסקת במצווה לזכור את מעשה עמלק. במהלך היחידה, נעמיק בפסוקים בעזרת עימוד מקראי, ונעיין בדברי רש"י המסבירים את מקומו של עמלק, כנוגד לאמונה בהשגחת ה' בעולם וכאויבו של עם ישראל. נתמקד בשאלה, מה מסייע לנו לזכור, ונסכם יחד את כל המידע שהתחדש לנו מעיון בפסוקים, בדברי רש"י ובמהלך הלימוד בכיתה.

פתיחה:

המורה תפתח את השיעור בשאלות:

האם קרה לכם שהייתם חייבים לזכור משהו? מה עשיתם כדי לזכור?

מתי קל לזכור משהו ומתי קשה?

נסו להיזכר במשהו שקרה אתמול. האם הצלחתם?

נסו להיזכר במשהו שקרה באותו התאריך (נניח, כ"ג אייר) לפני שש שנים כשהייתם בגן חובה. האם הצלחתם?

עכשיו נסו להיזכר במשהו שקרה בתאריך ה' באייר תש"ח. האם הצלחתם? מה קרה אז?

מה גרם לכם לזכור את ההתרחשות הזאת, אפילו שהיא אירעה לפני עשרות שנים? האם

ילד בסין יזכור גם כן את התאריך הזה ואת מה שאירע בו? מדוע?

אם כן, יש שני גורמים שמשפיעים על היכולת שלנו לזכור אירוע מסוים: 1. סמיכות

להתרחשות. 2. הכרה בכך שלאירוע הזה יש משמעות וחשיבות עבורנו.

עיון בפסוקים:

המורה והתלמידים יפתחו את החומש בספר דברים פרק כ"ה פסוקים י"ז-י"ט.

במקביל, המורה תקרין את הפסוקים על הלוח (הפסוקים להקרנה מצורפים בסוף המהלך).

המורה תחלק לתלמידים פתקים קטנים, ותאמר להם לקרוא בשקט את הפסוקים ולהעתיק

לפתק מילים שמופיעות בפסוקים ושקשורות לזיכרון.

המורה תקרא אל הלוח לתלמידים שיהיו מעוניינים לסמן את המילים שאותן מצאו בפסוקים.

יז זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים

יח אשר קרה בדרך

ויזנב בך כל הנחשלים אחריך

ואתה, עיף ויגע;

ולא ירא אלהים

יט והיה בהנים ה' אלהיך

לך מכל-איביך מסביב,

בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לרשתה

תמחה את-זכר עמלק, מתחת השמים;

לא תשכח. {פ}

המורה תפנה אל התלמידים ותאמר להם כי יש אפשרות לחלק את הפסוקים לשני חלקים. איפה הייתם מחלקים? מדוע בחרתם לחלק באופן הזה? התלמידים יציעו הצעות לחלוקה וינמקו את בחירותיהם.

המורה תסכם כי החלוקה היא: חלק ראשון - פסוקים י"ז-י"ח, וחלק שני - פסוק י"ט. מה הנושא של כל אחד מהחלקים?

חלק ראשון - מעשי עמלק במדבר - כיצד הציקו לעם ישראל אחרי יציאת מצרים.

חלק שני - הציווי למחות את זכר עמלק בארץ ישראל לאחר סיום המלחמות וכיבוש הארץ.

המורה תתמקד בפסוקים י"ז-י"ח.

המורה תקרא אל הלוח לתלמידים שידגישו את המעשים שעמלק עשו לעם ישראל.

יז זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים

יח אשר קרה בדרך

ויזנב בך כל הנחשלים אחריך

ואתה, עיף ויגע;

ולא ירא אלהים

יט והיה בהנים ה' אלהיך

לך מכל-איביך מסביב,

בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לרשתה

תמחה את-זכר עמלק, מתחת השמים;

לא תשכח. {פ}

אם כן, מה עמלק עשו לעם ישראל?

1. 'אשר קרך בדרך' - איזו מילה מהפסוק צריכה ביאור כדי שנבין את מה שעמלק עשו?

התלמידים יענו שהמילה 'קרך' היא זו שצריכים להסביר. איזו מילה שמוכרת לכם, הצליל של המילה 'קרך' מזכיר לכם? המילה 'קר'. מתי עמלק גרם לעם ישראל משהו שקשור לקור או קירור?

(יתכן שיהיו תלמידים שיזכרו מחומש שמות את המשל שמופיע בפירוש רש"י על האמבטיה הרתחת שעמלק קירר.)

ישנה מילה נוספת שהמילה 'קרך' מזכירה לנו. כדי למצוא אותה וכדי לגלות את הקשר של המילה 'קר' למעשה של עמלק, נעיין בדברי רש"י לפסוק י"ח, ד"ה 'אשר קרך'.

הערה למורה: שימו לב כי נתייחס לפירוש הראשון והשלישי שבדברי רש"י. בדברי רש"י המצוטטים במהלך, הושמט הפירוש השני.

"אשר קרך בדרך" - "לשון מקרה ... דבר אחר לשון קור וחום צננך והפשירך מרתיחתך. שהיו כל האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים משל לאמבטיה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אף ע"פ שנכוה הקרה אותה בפני אחרים.

(רש"י דברים כ"ה, י"ח)

אם כן, מהם שני האופנים בהם מפרש רש"י את המילה 'קרך'? א. מקרה ב. קור.

מתי עמלק פגש את עם ישראל? בסוף פרשת בשלח, מיד לאחר קריעת ים סוף והנס הגדול במי מרה, כשה' דואג לעם למים בזמן הליכתם במדבר, ע"י המתקת המים המרים, אחרי קבלת המן והוצאת מים מהסלע. העם מבין שה' אתו, האמונה בה' מתחזקת, ואז מגיע עמלק.

עמלק מנסה לשכנע את ישראל שהכול היה במקרה, ושהם לא מושגחים. במקרה הם נבקעו, ובמקרה המים הומתקו, ומי אמר שזה יקרה שוב בפעם הבאה?

אם כן, מהי מטרתו של עמלק? ערעור יסודות האמונה של עם ישראל וניתוק הקשר שהולך ונבנה בין עם ישראל לקב"ה.

התבוננו בפסוקים: למי עמלק פונה? לנחשלי - לחלשים בחברה. נגד החזקים אין לעמלק סיכוי. הם לא יסכימו לשמוע, אבל הוא מוצא פרצה אצל מי שקשה לו. מה המצב של עם ישראל באותו הזמן? המורה תבקש מהתלמידים לצטט מתוך הפסוקים את המילים שמתארות את העם.

העם עייף ויגע. אין להם כוח. דרך הפתח הזה, נכנסות המילים של עמלק.

מהו הפירוש השני של רש"י למילה 'קרך'? לשון קור. רש"י מביא בדבריו משל. המורה תצייר על הלוח ארבעה ריבועים זה מעל זה, ותבקש מהתלמידים לחלק את דברי המשל

שמופיעים בפירוש רש"י, לארבעה חלקים. המורה תסכם את תשובות התלמידים, ותכתוב בכל אחד מהריבועים את החלק מהמשל על פי הסדר שבו הוא מופיע בפירוש רש"י:

משל לאמבטיה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה
בא בן בליעל קפץ וירד לתוכה
אף על פי שנכווה
הקרה אותה בפני אחרים.

אם זהו משל, יש לו גם נמשל. המורה תשאל את התלמידים מה הם התפקידים שקיימים במשל – האמבטיה, בן הבליעל, הכוויות, קירור האמבטיה לאחרים (ניתן להעמיק במיומנויות שהתלמידים נדרשים להן בניתוח פירוש רש"י, בקישור הבא: [מיומנות 9 - שימוש בפירוש רש"י](#)).

המורה תבקש מהתלמידים להקביל בין התפקידים במשל לבין המצב שנוצר בין עם ישראל ועמלק לאחר קריעת ים סוף: אמבטיה רותחת - עם ישראל, בן בליעל - עמלק, נכווה - הפסיד במלחמה, הקרה (קרר) אותה בפני אחרים - גרם לכך שעמים אחרים לא יפחדו להילחם בעם ישראל. המורה תכתוב את הנמשל לצד חלקי המשל.

משל	נמשל
אמבטיה רותחת	עם ישראל
בן בליעל	עמלק
נכווה	הפסיד במלחמה
הקרה אותה בפני אחרים	גרם לכך שעמים אחרים לא יפחדו להילחם בעם ישראל

המורה תשאל את התלמידים: על פי הפירוש הזה, מה הייתה הפגיעה שעם ישראל ספג מעמלק? פגיעה בכושר ההרתעה שלו.

נחזור אל פסוק י"ח. ראינו את התיאור של ההתנהגות של עמלק ואת תיאור המצב של עם ישראל. המורה תשאל את התלמידים: מי מתואר במילים האחרונות של הפסוק: 'ולא ירא אלוקים' רמז - כל אחד מהפירושים שלמדנו בדברי רש"י, מכונן אותנו למישהו אחר.

על פי הפירוש הראשון - הכוונה לעם ישראל. זהו ההמשך של עייף ויגע. מכיוון שהייתה בעיה ביראת השמים של העם, עמלק הצליח להחדיר את הרעיונות שלו.

על פי הפירוש השני - הכוונה היא לעמלק, שמפני שלא היה ירא שמיים, העז להילחם בעם ישראל ולא פחד ממה שהקב"ה יעשה למי שמתגרה בעם שלו.

אם כן, מדוע יראת שמיים יכולה להרחיק את האדם מהחטא?

- האדם יפחד לא לעשות את רצון ה', וממילא ינהג בדרך בה צריך לנהוג.

- אדם ירא שמיים מוגן יותר. הוא יודע שכל מה שקורה הוא מהקב"ה, וכך יש לספק פחות סיכוי לחלחל לתוכו.

המורה תשאל את התלמידים: מהי המצווה הנזכרת בפסוק י"ט? למחות את זכר עמלק. איפה צריך לקיים את המצווה הזאת? בארץ ישראל. מתי מקיימים את המצווה? לאחר סיום מלחמות הכיבוש, כשעם ישראל יושב בביטחון בארצו.

מהן מילות האזהרה שמופיעות בסוף הפסוק? 'לא תשכח'. אחרי כל מה שלמדנו שעמלק עשה לעם ישראל, איך יכול להיות שעם ישראל ישכח את הציווי למחות את זכר עמלק?

בגלל הזמן הרב שעבר והשינוי במצב של עם ישראל, הם עלולים לשכוח את האירועים הקשים שאירעו במדבר. כדי למנוע את זה, העם מוזהר לא לשכוח. עמלק יבוא על עונשו, אף שעבר זמן רב מהחטא. אין שכחה מלפני ה', ומי שפוגע בעם ישראל, יבוא על עונשו. בתחילת השיעור, ראינו שיש שני גורמים שמשפיעים על היכולת שלנו לזכור אירוע מסוים: סמיכות להתרחשות, והכרה בכך שלאירוע הזה יש משמעות וחשיבות עבורנו. באיזה מהגורמים האלו עוסקים פסוקים י"ז-י"ח, ובאילו עוסק פסוק י"ט? פסוקים י"ז-י"ח - משמעות וחשיבות האירוע. פסוק י"ט - סמיכות להתרחשות.

לסיום השיעור, תכבה המורה את המקרן אבל לא תמחק את הלוח (תשאיר עליו את המשל והנמשל).

המורה תכתוב כותרת על הלוח: פרק כ"ה פסוקים י"ז-י"ט.

מה התחדש לנו השיעור?

המצווה שהתחדשה -

התנאים לזכירה שהתחדשו -

המילה שהתחדשה -

ידע על מעשיו של עמלק שהתחדש -

מעל למשל ולנמשל, תכתוב המורה - משל ונמשל שהתחדשו לנו מתוך פירוש רש"י.

המורה תשלים בעזרת התלמידים, את הדברים שהתחדשו במהלך השיעור.

התלמידים יעתיקו מהלוח את סיכום השיעור.

הצעות להמחשה (מובאות במהלך הלמידה למעלה):

1. דיון בשאלה מה התלמידים זוכרים ומדוע דווקא את זה. הקבלה בין הפסוקים לתובנות שהעלו התלמידים.

2. טבלת השוואה בין משל ונמשל מתוך דברי רש"י.

3. עימוד מקראי של פרשת זכור.

4. סיכום על הלוח שנבנה יחד עם התלמידים.

מסרים והפנמה:

1. יראת שמיים כמגינה מפני החטא.
2. מי שמתגרה בעם ישראל, ייענש, גם אם יעברו שנים רבות מזמן המעשה ועד לעונש.
3. אין מקרה בעולם- כל מה שקורה, מכוון במדויק ובהשגחה פרטית.

סיכום:

היחידה שלנו עוסקת מצווה לזכור את מעשי עמלק ולמחות אותו מעל פני האדמה. הסיבה לכך היא הרפיון באמונה והסכנות שעמלק הביא על עם ישראל. עמלק מייצג את המקרה, שהוא ההיפך מהשגחה פרטית, ולכן הוא אויב ה' והאויב של עם ישראל. בתור שכזה, אין לו זכות לקיום בעולם, ויש מצווה למחות אותו.

נשאל את התלמידים: האם כיום, יש לנו שייכות וקשר כלשהם למצוות מחיית עמלק? האם יש בכלל עוד עמלקי למחות? נציין שתי נקודות:

1. פרשת זכור, שאותה קוראים בכל שנה לפני פורים ושבה מקיימים מצווה מהתורה – עצם הזכירה והעיסוק במה שעשה לנו עמלק, וכן לאחר מכן בפורים, המנהג להכות ולהרעיש כשמזכירים את המן בקריאת המגילה- כל אלה לקוחים גם הם ממצוות מחיית עמלק.
2. הפרשנים מביאים שיש שני חלקים למצווה – לזכור ו-לא לשכוח. והם מסבירים את החלק השני, כחלק שבו אנו זוכרים את המטרה של עמלק - החלשת האמונה - ופועלים כנגד זה, בחיזוק האמונה שלנו בה' ובהשגחתו על כל העולם בכלל, ועל עם ישראל בפרט.

בעמוד הבא תמצא את העימוד המקראי להקרנה בכיתה

דברים כ"ה, י"ז-י"ט

יז זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לְךָ עֹמֶלֶק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם

יח אֲשֶׁר קָרָה בְּדֶרֶךְ

וַיִּזְנֹב בְּךָ כָּל הַנְּחֹשָׁלִים אַחֲרֶיךָ

וְאֶתָּה, עֵיף וַיִּגַע;

וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים

יט וְהָיָה בְּהַנִּיחַ ה' אֱלֹהֶיךָ

לְךָ מְכֹל-אִיבֶיךָ מִסָּבִיב,

בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ

תִּמְחָה אֶת-זְכוֹר עֹמֶלֶק, מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם;

לֹא תִשְׁכַּח. {פ}